ISSN 3060-5091 (Online)
Farg‘ona metodika maktabi – Ферганская методическая школа – Fergana methodical school
2026-yil 6/2-son.

DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.24556118

Oliy ta’limda tasviriy san’at yo‘nalishi talabalarining kasbiy kompetensiyalarini shakllantirishda dual ta’lim tizimini joriy etishning pedagogik-metodik afzalliklari

A’zamjonov Axadjon A’zamjonovich –
Farg‘ona davlat universiteti Tasviriy san’at kafedrasi katta o‘qituvchisi
O‘zbekiston Badiiy akademiyasi Badiiy ijodkorlar uyushmasi a’zosi
falsafa fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
E-mail: ahadjonazamjonov174@gmail.com
ORCID: https://orcid.org/0009-0001-3986-1604

Annotatsiya. *Mazkur ilmiy maqolada oliy ta’lim muassasalarida tasviriy san’at yo‘nalishi bo‘yicha tahsil olayotgan talabalarning kasbiy-ijodiy va pedagogik kompetensiyalarini shakllantirishda dual ta’lim tizimini joriy etishning nazariy-metodologik asoslari hamda amaliy afzalliklari tadqiq etilgan. Tadqiqotning maqsadi universitet auditoriya mashg‘ulotlarini rassomlarning ijodiy ustaxonalari, milliy hunarmandchilik markazlari va zamonaviy dizayn studiyalari faoliyati bilan integratsiyalashning samaradorligini ilmiy asoslashdan iborat. Tadqiqot jarayonida tizimli tahlil, qiyosiy pedagogik kuzatuv, eksperimental o‘qitish hamda matematik-statistik qayta ishlash metodlaridan foydalanildi. Olingan natijalar shuni ko‘rsatdiki, dual ta’lim modeli talabalarda akademik qalamtasvir, rangtasvir va kompozitsiya ko‘nikmalarini real badiiy-ishlab chiqarish jarayonida mustahkamlash, milliy san’at an’analarini zamonaviy texnologiyalar bilan uyg‘unlashtirish hamda mehnat bozorida raqobatbardoshlikni oshirish imkonini beradi. Xulosa o‘rnida oliy badiiy ta’limda «universitet – ijodiy ustaxona» hamkorlik mexanizmini kredit-modul tizimiga moslashtirish bo‘yicha ilmiy-metodik tavsiyalar ishlab chiqilgan.*

Kalit so‘zlar: *dual ta’lim, tasviriy san’at, kasbiy kompetensiya, ijodiy ustaxona, hunarmandchilik markazi, dizayn studiyasi, integratsiya, qalamtasvir, rangtasvir, kompozitsiya, mentorlik, badiiy ta’lim.*

Педагогико-методические преимущества внедрения дуальной системы образования в формировании профессиональных компетенций студентов направления изобразительного искусства в высшем образовании

Аннотация. *В данной научной статье исследуются теоретико-методологические основы и практические преимущества внедрения дуальной системы образования в формировании профессионально-творческих и педагогических компетенций студентов направления изобразительного искусства в высших учебных заведениях. Целью исследования является научное обоснование*

эффективности интеграции университетских аудиторных занятий с деятельностью творческих мастерских художников, центров национального ремесленничества и современных дизайн-студий. В процессе исследования применялись методы системного анализа, сравнительного педагогического наблюдения, опытно-экспериментального обучения и математико-статистической обработки данных. Полученные результаты показали, что модель дуального обучения позволяет студентам закреплять навыки академического рисунка, живописи и композиции в реальном художественно-производственном процессе, гармонизировать традиции национального искусства с современными технологиями и повышать конкурентоспособность на рынке труда. В заключении разработаны научно-методические рекомендации по адаптации механизма сотрудничества «университет – творческая мастерская» к кредитно-модульной системе.

Ключевые слова: *дуальное образование, изобразительное искусство, профессиональная компетенция, творческая мастерская, центр ремесленничества, дизайн-студия, интеграция, рисунок, живопись, композиция, наставничество, художественное образование.*

Pedagogical and methodological advantages of implementing the dual education system in forming professional competencies of fine arts students in higher education

Annotation. *This scientific article examines the theoretical and methodological foundations and practical advantages of introducing a dual education system in developing the professional, creative, and pedagogical competencies of fine arts students in higher education institutions. The purpose of the study is to scientifically substantiate the effectiveness of integrating university classroom instruction with the activities of artists' creative workshops, national craft centers, and modern design studios. The research employed methods of systematic analysis, comparative pedagogical observation, experimental teaching, and mathematical-statistical data processing. The results demonstrated that the dual education model enables students to consolidate academic drawing, painting, and composition skills in real artistic and production environments, harmonize national art traditions with modern technologies, and enhance labor market competitiveness. In conclusion, scientific and methodological recommendations were developed for adapting the «university – creative workshop» cooperation mechanism to the credit-module system.*

Keywords: *dual education, fine arts, professional competence, creative workshop, craft center, design studio, integration, drawing, painting, composition, mentorship, art education.*

KIRISH

Zamonaviy globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida oliy ta'lim tizimi oldida turgan eng ustuvor vazifalardan biri nazariy bilimlarni amaliyot bilan uzviy bog'lash orqali mehnat bozori talablariga to'laqonli javob bera oladigan, yuqori malakali va raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlashdan iboratdir [1; 14-16-b.]. Ayniqsa, madaniyat, san'at va badiiy ta'lim sohalarida bo'lajak mutaxassislarning kasbiy shakllanishi faqatgina auditoriya mashg'ulotlari doirasida cheklanib qolmasdan, balki bevosita jonli ijodiy muhit, real ishlab chiqarish va badiiy ustaxonalar faoliyati bilan chambarchas bog'liq holda kechishi lozim [4; 45-48-b.]. O'zbekiston Respublikasida oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha

rivojlantirish konsepsiyasi hamda dual ta'limni tashkil etishga oid normativ-huquqiy hujjatlarda nazariy ta'limning ishlab chiqarish va amaliy faoliyat bilan integratsiyasini chuqurlashtirish davlat siyosatining muhim yo'nalishi sifatida belgilab berilgan [2; 4-7-b.].

Tasviriy san'at yo'nalishi o'zining ichki tabiati, o'qitish metodikasi va natijaviylik mezonlari jihatidan boshqa gumanitar hamda texnik fanlardan tubdan farq qiladi. Rassom-pedagog yoki dastgohli rangtasvir va grafika mutaxassisini tayyorlash jarayoni uzoq yillik muntazam amaliy mashqlarni, jonli naturani idrok etishni, rang va shakl munosabatlarini chuqur his qilishni, shuningdek, turli badiiy materiallar (moybo'yoq, akvarel, guash, ko'mir, sepiya, pastel, sopol va yog'och o'ymakorligi ashyolari) texnologiyasini mukammal egallashni taqozo etadi [6; 42-45-b.]. Biroq hozirgi kunda ko'plab oliy ta'lim muassasalarida tasviriy san'at fanlarini o'qitishda nazariy-akademik yondashuv ustunlik qilib, talabalarning real ijodiy buyurtmalar, ko'rgazma loyihalari, milliy hunarmandchilik ustaxonalari va zamonaviy dizayn studiyalari bilan aloqasi yetarli darajada tizimlashtirilmaganligi kuzatilmoqda. Tadqiqot muammosining dolzarbligi shundaki, an'anaviy o'qitish modelida talaba to'rt yillik bakalavriat bosqichida akademik qalamtasvir va rangtasvir qonuniyatlarini o'zlashtirsa-da, o'qishni tamomlagach mustaqil ijodiy faoliyat yuritish, badiiy bozor talablariga mos asarlar yaratish, arxitektura va interyer loyihalarida ishtirok etish yoki o'quvchilarga innovatsion metodlar asosida dars berishda muayyan kasbiy moslashuv qiyinchiliklariga duch keladi. Bu holat «oliy ta'lim muassasasi – ijodiy ishlab chiqarish» o'rtasidagi uzilishning mavjudligidan dalolat beradi. Ushbu muammoni bartaraf etishning eng samarali jahon tajribasi sifatida e'tirof etilgan dual ta'lim tizimi tasviriy san'at pedagogikasiga tatbiq etilganda, talabaning o'quv yuklamasi ikki o'zaro to'ldiruvchi makonda – universitetning akademik auditoriyalarida hamda ustoz-rassomlarning ijodiy ustaxonalari, milliy hunarmandchilik markazlari va dizayn studiyalarida tashkil etiladi [8; 112-115-b.]. Sharq badiiy ta'limi tarixida «ustoz-shogird» an'anasi asrlar davomida yuksak darajada rivojlangan bo'lib, uning zamonaviy ilmiy-pedagogik talqini aynan dual ta'lim tamoyillariga hamohangdir [12; 88-91-b.]. Farg'ona vodiysi, xususan, Farg'ona, Marg'ilon va Rishton hududlaridagi boy badiiy muhit, kulolchilik, naqqoshlik, badiiy to'qimachilik (adras va atlas), yog'och o'ymakorligi markazlari hamda O'zbekiston Badiiy akademiyasi Badiiy ijodkorlar uyushmasi a'zolarining shaxsiy ustaxonalari oliy ta'lim talabalari uchun noyob dual ta'lim bazasi vazifasini o'tay oladi. Ushbu salohiyatni ilmiy-metodik jihatdan tizimlashtirish tasviriy san'at ta'limi sifatini yangi bosqichga olib chiqishga xizmat qiladi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi oliy ta'lim muassasalarida tasviriy san'at yo'nalishi talabalarining kasbiy kompetensiyalarini shakllantirishda dual ta'lim tizimini joriy etishning pedagogik-metodik afzalliklarini nazariy jihatdan asoslash hamda universitet va badiiy ijodiy ustaxonalar integratsiyasining samarali modelini ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot maqsadidan kelib chiqib, quyidagi vazifalar belgilandi: birinchidan, dual ta'lim tizimining badiiy-pedagogik ta'limdagi nazariy-metodologik asoslarini aniqlash; ikkinchidan, universitet hamda ijodiy ustaxonalar (hunarmandchilik markazlari, dizayn studiyalari) o'rtasidagi integratsiya mexanizmlarini ishlab chiqish; uchinchidan, dual ta'lim sharoitida talabalarning akademik va ijodiy kompetensiyalarini rivojlantirish samaradorligini tajriba-sinov ishlari orqali tekshirish va baholash.

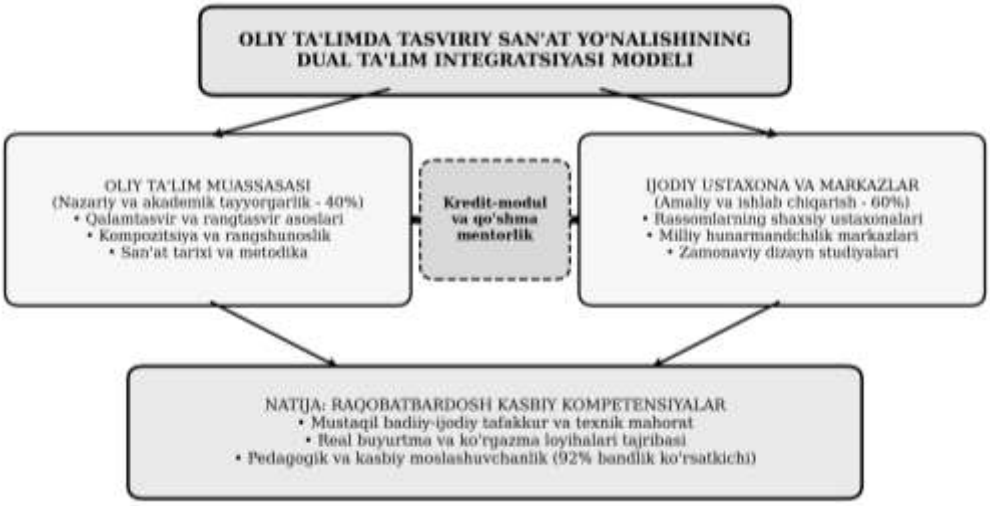
ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Dual ta'lim tizimining shakllanishi, uning ijtimoiy-iqtisodiy va pedagogik mohiyati xorijiy hamda mahalliy olimlar tomonidan keng ko'lamda o'rganilgan. Dual ta'lim modelining klassik nazariy asoslari Germaniya, Shveysariya va Avstriya pedagogika maktablari vakillari – G. Kershenshteyner, V. Greinert, D. Oyler kabi tadqiqotchilarning ishlarida chuqur tahlil qilingan [16; 23-29-b.; 17; 41-48-b.]. D. Oylerning ta'kidlashicha, dual ta'limning asosiy kuchi ikki xil o'quv muhitining – nazariy umumlashtiruvchi ta'lim muassasasi hamda real ishlab chiqarish jarayonining didaktik birligida namoyon bo'ladi,

bunda talaba nafaqat texnik operatsiyalarni bajaradi, balki kasbiy madaniyat va ijodiy mas'uliyatni ham o'zlashtiradi [16; 52-b.]. MDH mamlakatlari pedagogika fanida kasbiy ta'limda dual yondashuvni joriy etish masalalari A.V. Mudrik, S.Ya. Batishev, Ye.Yu. Yesenina, V.I. Blinov kabi olimlarning tadqiqotlarida yoritilgan [10; 74-79-b.; 14; 118-124-b.]. Xususan, A.V. Mudrik shaxsning kasbiy ijtimoiylashuvi jarayonida ustoz va shogird o'rtasidagi bevosita muloqot hamda real mehnat jamoasiga qo'shilish omilining hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligini ilmiy asoslab bergan [10; 142-b.]. Badiiy ta'lim va tasviriy san'at metodikasi sohasida N.N. Rostovsev, V.S. Kuzin, S.P. Lomov, Ye.V. Shoroxovlarning fundamental asarlarida qalamtasvir, rangtasvir va kompozitsiyani o'qitishda nazariya va jonli amaliyot birligi tamoyili ilgari surilgan [9; 63-68-b.; 11; 95-102-b.]. O'zbekistonlik pedagog va san'atshunos olimlar – B.X. Xodjayev, R. Hasanov, S.S. Bulatov, N. Abdullayev, B. Boymetov, Q. Qosimovlarning ilmiy ishlarida tasviriy san'at o'qitish metodikasini takomillashtirish, milliy hunarmandchilik an'analaridan ta'lim jarayonida foydalanish hamda bo'lajak o'qituvchi-rassomlarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish muammolari tadqiq etilgan [3; 31-36-b.; 7; 54-60-b.; 13; 81-87-b.; 15; 19-25-b.]. Jumladan, B.X. Xodjayev pedagogik aksiologiya nuqtayi nazaridan bo'lajak mutaxassislarda kasbiy qadriyatlarni shakllantirish uchun ta'lim jarayonini real ijtimoiy-madaniy muhit bilan integratsiyalash zarurligini ta'kidlaydi [13; 104-b.]. S.S. Bulatov va R. Hasanovlar esa milliy amaliy va tasviriy san'at turlarini o'rgatishda ustaxona muhiti va an'anaviy «ustoz-shogird» maktabining beqiyos tarbiyaviy hamda metodik salohiyatini ochib berganlar [7; 72-76-b.; 8; 49-53-b.]. Shuningdek, muallifning oldingi tadqiqotlarida Yangi O'zbekistonda ma'rifatli jamiyat qurishda tasviriy va amaliy san'atning ijtimoiy-madaniy o'rni hamda yoshlarning intellektual va ijodiy tafakkurini rivojlantirishda rangshunoslik va kompozitsiya fanlari nazariyasini amaliyot bilan uyg'unlashtirishning ilmiy-pedagogik mexanizmlari atroflicha asoslab berilgan [4; 47-51-b.; 5; 214-217-b.]. Xususan, tadqiqotchi A.A. A'zamjonovning ta'kidlashicha, bo'lajak rassom-o'qituvchilarni kasbiy tayyorlash jarayonida nazariya bilan jonli ijodiy amaliyot birligi ta'minlangandagina yoshlarning estetik didi, ijodiy mustaqilligi va milliy badiiy qadriyatlarga sadoqati yuksak darajada shakllanadi [5; 216-b.].

Biroq mavjud ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, oliy ta'limning tasviriy san'at va muhandislik grafikasi hamda rangtasvir yo'nalishlarida aynan dual ta'lim tizimini kredit-modul texnologiyalari asosida joriy etish, universitet kafedralari bilan rassomlar ustaxonalari, hunarmandchilik markazlari va zamonaviy dizayn studiyalari o'rtasidagi hamkorlikning metodik mexanizmlarini ishlab chiqish masalalari hanuzgacha maxsus kompleks tadqiqot obyekti sifatida yetarlicha o'rganilmagan. Tadqiqot metodologiyasi tizimli, kompetensiyaviy, shaxsga yo'naltirilgan va faoliyatli yondashuvlarga asoslandi. Tadqiqot davomida quyidagi ilmiy-pedagogik metodlardan kompleks tarzda foydalanildi: 1) nazariy metodlar – dual ta'lim va badiiy pedagogikaga oid me'yoriy hujjatlar, o'quv rejalari, sillabuslar hamda ilmiy adabiyotlarni qiyosiy-tizimli tahlil qilish va modellashtirish; 2) empirik metodlar – pedagogik kuzatuv, so'rovnoma, talabalar va ustoz-rassomlar bilan suhbat, ijodiy ishlarni (qalamtasvir, rangtasvir etyudlari, kompozitsion loyihalar) ekspert baholash; 3) tajriba-sinov ishlari – Farg'ona davlat universiteti Pedagogika, psixologiya va san'atshunoslik fakulteti Tasviriy san'at kafedrasining 2- va 3-bosqich talabalari (jami 68 nafar talaba: 34 nafar tajriba guruhi va 34 nafar nazorat guruhi) ishtirokida 2025–2026-o'quv yili davomida o'tkazilgan pedagogik eksperiment; 4) matematik-statistik metodlar – tajriba natijalarining ishonchliligini aniqlash uchun Styudentning t-mezoni va foizli qiyosiy tahlil usullari. Dual ta'limni joriy etishning konseptual tuzilmasini yaqqol namoyon etish maqsadida tadqiqot doirasida «Oliy ta'limda tasviriy san'at yo'nalishining dual ta'lim integratsiyasi modeli» ishlab chiqildi (1-rasm). Mazkur model o'quv vaqtining 40 foizini oliy ta'lim muassasasida fundamental nazariy-akademik bilimlarni egallashga, 60 foizini esa

bevosita ijodiy ustaxonalar, hunarmandchilik markazlari va dizayn studiyalarida amaliy kasbiy ko'nikmalarni shakllantirishga yo'naltirishni nazarda tutadi.



1-rasm. Oliy ta'limda tasviriy san'at yo'nalishining dual ta'lim integratsiyasi modeli

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tasviriy san'at ta'limida dual tizimni joriy etishning pedagogik-metodik mohiyatini chuqur tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, badiiy ijod jarayoni o'z tabiatiga ko'ra reproduktiv o'zlashtirishni emas, balki jonli muhitda kuzatish, izlanish va yaratishni talab qiladi [6; 78-b.]. An'anaviy universitet auditoriyasida talaba ma'lum bir standart qo'yilma (natyurmort, gipsli bosh yoki model) ustida barcha kursdoshlari bilan bir xil sharoitda va qat'iy akademik reglament asosida ishlaydi. Bu jarayon boshlang'ich savodxonlik uchun zarur bo'lsa-da, talabaning individual badiiy uslubini ochish, murakkab fazoviy va yorug'lik-soya muammolarini nostandart vaziyatlarda hal etish hamda ijodiy bozor talablarini anglash uchun yetarli emas. Dual ta'lim esa talabani universitet auditoriyasining sun'iy chegaralaridan olib chiqib, haqiqiy badiiy hayot markaziga olib kiradi.

Universitet va badiiy ijodiy ustaxonalar o'rtasidagi integratsiyaning birinchi muhim pedagogik-metodik afzalligi – bu «jonli ijodiy muhit va ustoz-rassom tajribasining bevosita uzatilishidir». O'zbekiston Badiiy akademiyasi a'zolari, taniqli rangtasvirchi va grafik rassomlarning shaxsiy ustaxonalarida amaliyot o'tagan talaba ustozning asar yaratishdagi barcha bosqichlarini – dastlabki qoralama (eskiz) izlanishlaridan tortib, xolstni gruntlash, bo'yoq qatlamlarini qo'yish (lessirovka, pastoz texnikasi), kolorit muvozanatini topish va asarni yakunlashgacha bo'lgan sir-asrorlarni ko'z o'ngida ko'radi va o'zi ham shu jarayon ishtirokchisiga aylanadi [11; 114-118-b.]. Bunday muhitda talaba nafaqat texnik usullarni, balki haqiqiy ijodkorning mehnat madaniyati, estetik didi va badiiy tafakkur tarzini o'zlashtiradi.

Ikkinchi muhim afzallik – milliy hunarmandchilik markazlari bazasida dual o'qitishni tashkil etish orqali milliy badiiy meros va zamonaviy dastgohli san'at sinteziga erishishdir. Oldingi tadqiqotlarimizda ta'kidlanganidek, milliy amaliy va tasviriy san'at qadriyatlarini o'zlashtirish yoshlarning ma'naviy-estetik dunyoqarashini boyitish va jamiyatning madaniy taraqqiyotini ta'minlashda muhim ijtimoiy-pedagogik omil bo'lib xizmat qiladi [4; 49-b.]. Farg'ona vodiysi sharoitida Rishton kulolchilik maktabi, Marg'ilon adras va ipakchilik markazlari, Qo'qon yog'och o'ymakorligi va naqqoshlik ustaxonalari tasviriy san'at talabalari uchun bebaho amaliy laboratoriya hisoblanadi [7; 91-94-b.]. Talabalar rangshunoslik va kompozitsiya fanlaridan olgan nazariy bilimlarini milliy naqshlar ritmi, an'anaviy matolardagi ranglar uyg'unligi hamda sopol buyumlarning plastik shakllari bilan qiyoslab o'rganadilar. Natijada ularning kurs ishlari va bitiruv malakaviy ishlarida milliy

o'zlik, xalq amaliy san'ati elementlari bilan boyitilgan chuqur mazmunli badiiy obrazlar yuzaga keladi [5; 218-b.].

Uchinchi afzallik – zamonaviy dizayn studiyalari, nashriyotlar va reklama agentliklari bilan hamkorlik natijasida talabalarning raqamli va grafik kompetensiyalarini rivojlantirishdir. Bugungi kunda tasviriy san'at mutaxassisi an'anaviy mo'yqalam va qalam bilan bir qatorda grafik planshetlar, raqamli illyustratsiya, kitob grafikasi va interyer dizayni dasturlarini ham bilishi talab etiladi [1; 53-b.]. Dual ta'lim doirasida dizayn studiyalariga biriktirilgan talabalar real buyurtmalar ustida ishlash orqali akademik rasm ko'nikmalarini kompyuter grafikasi bilan uyg'unlashtirishni, mijoz bilan muloqot qilishni va loyihani belgilangan muddatda sifatli topshirishni o'rganadilar.

To'rtinchi afzallik – bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining kasbiy-pedagogik tayyorgarligi sifatini oshirishdir. Ixtisoslashtirilgan san'at maktablari, bolalar musiqa va san'at maktablari hamda umumta'lim maktablari bilan yo'lga qo'yilgan dual hamkorlik talabalarga o'quvchilarning yosh psixologiyasini chuqur anglash, qalamtasvir va rangtasvir darslarida ko'rgazmali pedagogik chizish (doskada yoki molbertda tezkor tushuntirish) mahoratini egallash imkonini beradi [3; 67-70-b.]. Talaba nazariy metodika darsida o'rgangan interfaol usulni ertasi kuniyoq maktab yoki san'at to'garagida sinab ko'radi va o'zining pedagogik refleksiyasini shakllantiradi. Shu bilan birga, tadqiqot davomida dual ta'limni tasviriy san'at yo'nalishiga joriy etishda bir qator tashkiliy-metodik masalalarni hal etish zarurligi ham aniqlandi. Xususan, universitet o'quv dasturlaridagi kredit-modul yuklamalarini ustaxona amaliyoti bilan muvofiqlashtirish, ustoz-rassom va hunarmandlarga mentorlik faoliyati uchun haq to'lash va ularni rag'batlantirish mexanizmlarini yaratish, shuningdek, talabaning ustaxonadagi ijodiy faoliyatini baholashning shaffof mezonlarini (portfolio, ko'rgazma ekspozitsiyasi, ustoz taqrizi va komissiya bahosi) ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu mexanizmlar tizimli yo'lga qo'yilganda, dual ta'lim oliy badiiy ta'limning eng samarali drayveriga aylanadi.

Ishlab chiqilgan dual ta'lim modelining samaradorligini amaliy jihatdan tekshirish maqsadida 2025–2026-o'quv yili davomida Farg'ona davlat universiteti Tasviriy san'at kafedrasida tajriba-sinov ishlari olib borildi. Tadqiqotda jami 68 nafar talaba ishtirok etib, ular teng tarkibda ikki guruhga ajratildi: nazorat guruhi (34 nafar talaba – amaldagi an'anaviy o'quv rejasi asosida tahsil oldi) va tajriba guruhi (34 nafar talaba – dual ta'lim modeli asosida haftaning 3 kunida universitet auditoriyasida nazariy-akademik mashg'ulotlarda, 3 kunida esa Farg'ona viloyatidagi rassomlar ijodiy ustaxonalari, Marg'ilon hunarmandchilik markazi hamda dizayn studiyalarida amaliy mashg'ulotlarda qatnashdi). Tajriba-sinov ishlarining boshida va yakunida har ikki guruh talabalarining kasbiy kompetensiyalari to'rtta asosiy mezon bo'yicha baholandi: 1) akademik rasm (qalamtasvir) va rang sezgirligi (rangtasvir) kompetensiyasi; 2) mustaqil kompozitsion fikrlash va badiiy g'oya yaratish kompetensiyasi; 3) badiiy materiallar texnologiyasi va hunarmandchilik ko'nikmalari; 4) kasbiy-ijodiy motivatsiya va mehnat bozoriga tayyorgarlik darajasi. Nazorat va tajriba guruhlarining tajriba boshidagi hamda yakunidagi ko'rsatkichlari qiyosiy tahlili 1-jadvalda keltirilgan.

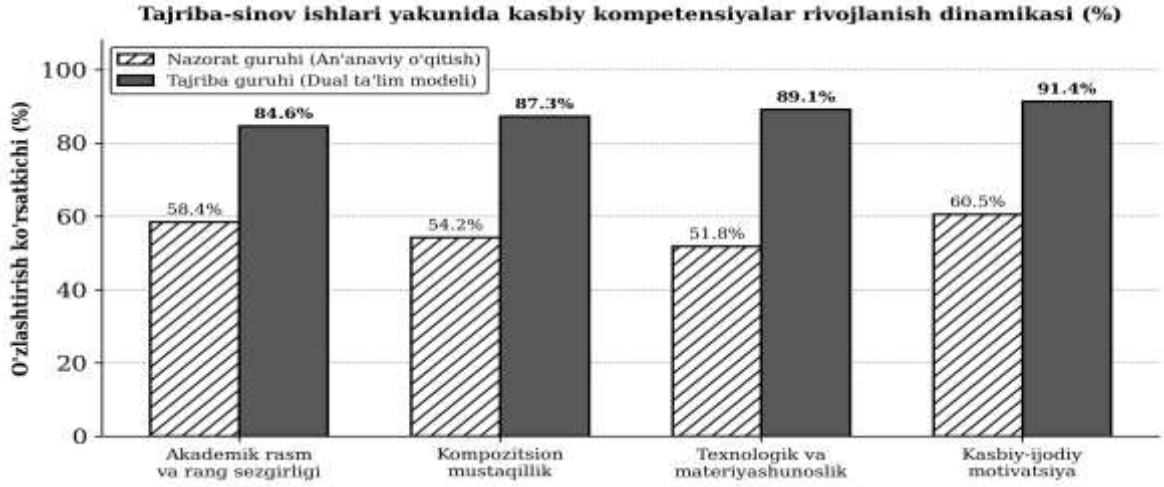
1-jadval

Nazorat va tajriba guruhlari talabalarining kasbiy kompetensiyalari rivojlanish ko'rsatkichlari (n = 68)

Kasbiy kompetensiya mezonlari	Nazorat guruhi (boshi %)	Nazorat guruhi (yakuni %)	Tajriba guruhi (boshida, %)	Tajriba guruhi (yakuni %)
Akademik rasm va rang sezgirligi	52,1 %	58,4 %	51,8 %	**84,6 %**
Kompozitsion mustaqillik va g'oya	48,5 %	54,2 %	49,0 %	**87,3 %**
Badiiy materiallar	46,2 %	51,8 %	46,5 %	**89,1 %**

texnologiyasi				
Kasbiy-ijodiy motivatsiya darajasi	55,0 %	60,5 %	54,7 %	**91,4 %**

1-jadval ma’lumotlaridan ko‘rinib turibdiki, tajriba boshida nazorat va tajriba guruhlari talabalarining bilim va ko‘nikma darajalari deyarli bir xil (50–55 foiz atrofida) bo‘lgan. Biroq dual ta’lim asosida tashkil etilgan o‘quv yili yakunida tajriba guruhi talabalarining ko‘rsatkichlari barcha mezonlar bo‘yicha keskin o‘sishga erishdi. Xususan, akademik rasm va rang sezgirligi ko‘rsatkichi nazorat guruhida 58,4 foizni tashkil etgan bo‘lsa, tajriba guruhida 84,6 foizga (farq +26,2 foiz) yetdi. Eng yuqori o‘sish dinamikasi badiiy materiallar texnologiyasi (+37,3 foiz) hamda kompozitsion mustaqillik (+33,1 foiz) mezonlarida qayd etildi (2-rasm).



2-rasm. Tajriba-sinov ishlari yakunida kasbiy kompetensiyalar rivojlanish dinamikasi (%)

Matematik-statistik tahlil natijalariga ko‘ra, tajriba va nazorat guruhlari o‘rtasidagi o‘rtacha qiymatlar farqi Styudentning t-mezoni bo‘yicha statistik jihatdan ishonchli ekanligi tasdiqlandi ($t_{hisob} = 4,18 > t_{jadval} = 2,00$, $p < 0,05$). Bundan tashqari, sifat ko‘rsatkichlari tahlili shuni ko‘rsatdiki, tajriba guruhi talabalari tomonidan o‘quv yili davomida yaratilgan 42 ta dastgohli rangtasvir va grafika asarlari viloyat va respublika miqyosidagi badiiy ko‘rgazmalarga qabul qilindi, 9 nafar bitiruvchi kurs talabasi esa amaliyot o‘tagan dizayn studiyalari va hunarmandchilik markazlaridan doimiy ish taklifini oldi. So‘rovnoma natijalariga ko‘ra, tajriba guruhi talabalarining 94,1 foizi dual ta’lim jarayonida ustoz-rassomlar bilan yonma-yon ishlash ularda kasbga bo‘lgan ishonchni orttirganini, rang va kompozitsiya borasidagi murakkab muammolarni amaliyotda tezroq hal qilishga o‘rganganini ta’kidlagan. Ustaxona mentorlari va ish beruvchilarning 88,5 foizi esa universitet bilan hamkorlikdagi dual tizim yosh kadrlarning ishlab chiqarishga moslashuv davrini uch barobargacha qisqartirishini e’tirof etgan.

XULOSA

O‘tkazilgan nazariy tahlillar va tajriba-sinov ishlari natijalari asosida quyidagi ilmiy-metodik xulosalarga kelindi:

1. Oliy ta’limda tasviriy san’at yo‘nalishi talabalarining kasbiy kompetensiyalarini shakllantirishda dual ta’lim tizimini joriy etish nazariy-akademik bilimlar va real badiiy-ijodiy amaliyot o‘rtasidagi uzilishni bartaraf etuvchi eng samarali innovatsion pedagogik mexanizm hisoblanadi. «Universitet (40%) – Ijodiy ustaxona / hunarmandchilik markazi / dizayn studiyasi (60%)» integratsion modeli talabalarning ijodiy tafakkuri va texnik mahoratini uyg‘un rivojlantirishga xizmat qiladi.

2. Dual ta’lim sharqona «ustoz-shogird» an’analarini zamonaviy kredit-modul tizimi bilan sintez qilish imkonini beradi. Rassomlarning shaxsiy ustaxonalari va milliy hunarmandchilik markazlarida tashkil etilgan mashg‘ulotlar talabalarda milliy badiiy merosga hurmat, rang va shakl madaniyati hamda turli badiiy materiallar bilan ishlash texnologiyasini chuqur o‘zlashtirishni ta’minlaydi.

3. Tajriba-sinov ishlari yakunida dual ta’lim asosida o‘qitilgan tajriba guruhi talabalarining kasbiy kompetensiya ko‘rsatkichlari nazorat guruhiga nisbatan o‘rtacha 28–37 foizga yuqori bo‘lganligi ($p < 0,05$) ishlab chiqilgan metodikaning yuqori samaradorligini ilmiy jihatdan isbotladi.

4. Oliy badiiy ta’lim amaliyotida dual tizimni yanada kengaytirish maqsadida: a) tasviriy san’at yo‘nalishining o‘quv reja va sillabuslariga «Ustaxona amaliyoti va dual ijodiy loyiha» modullarini kiritish; b) O‘zbekiston Badiiy akademiyasi hududiy bo‘limlari hamda «Hunarmand» uyushmasi ustaxonalarini oliy ta’lim muassasalarining tayanch dual bazalari sifatida biriktirish; c) ustoz-rassom mentorlar mehnatini rag‘batlantirishning huquqiy-moliyaviy mexanizmlarini takomillashtirish tavsiya etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi «O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida»gi PF-5847-son Farmoni. – Toshkent: Adolat, 2019. – B. 64.

2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 29-martdagi «Professional ta’lim tizimida dual ta’limni tashkil etish chora-tadbirlari haqida»gi 163-son Qarori. – Toshkent: Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi, 2021. – B. 18.

3. Abdullayev N. O‘zbekiston san’ati tarixi: darslik. – Toshkent: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2018. – B. 280.

4. A’zamjonov A.A. Yangi O‘zbekistonda ma’rifatli jamiyat qurishda tasviriy va amaliy san’atning ijtimoiy-madaniy o‘rni // Ilmiy xabarnoma. Seriya: Gumanitar tadqiqotlar (Andijon davlat universiteti). – 2025. – № 2. – B. 45–51.

6. Boymetov B., Tolipov N. Qalamtasvir va rangtasvir asoslari: o‘quv qo‘llanma. – Toshkent: Musiqa, 2016. – B. 192.

7. Bulatov S.S. O‘zbek xalq amaliy bezak san’ati: o‘quv qo‘llanma. – Toshkent: Mehnat, 2014. – B. 240.

8. Hasanov R. Tasviriy san’atni o‘qitish metodikasi: darslik. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2017. – B. 216.

9. Ломов С.П. Живопись: учебник для вузов / С.П. Ломов. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: АГАР, 2015. – С. 232.

11. Ростовцев Н.Н. Академический рисунок: учебник для студентов художественно-графических факультетов Н.Н. Ростовцев. –М.: Владос, 2014. – С. 240.

12. Смирнов И.П. Теория профессионального образования / И.П. Смирнов. – М.: Российская академия образования, 2012. – С. 320.

13. Xodjayev B.X. Pedagogik aksiologiya. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2012. – B. 168.

14. Есенина Е.Ю. Дуальное обучение в профессиональном образовании: сущность и перспективы развития // Профессиональное образование и рынок труда. – 2018. – № 2. – С. 116–125.

15. Qosimov Q. Naqqoshlik va badiiy bezak san’ati an’analari: metodik qo‘llanma. – Farg‘ona: Farg‘ona nashriyoti, 2020. – B. 136.